

ההתייחסות לחוטא צריכה להיות כאחיו ואוהבו שיצא מדעתו, שהרחמנות עליו רבה מאד. ואם הרחיק ללכת מכלל ישראל הקדושים, תגדל עוד יותר הרחמנות עליו. זוהי עצה נכונה לאהבת ישראל, אפילו כלפי איש שהרע לו בפועל ממש, בגופו או בממונו — שישים אל לבו שזהו שגער ממש. 'והדברים נכונים למבין' (שם משמואל — יוהכ"פ, תרע"ג).

באותו ענין ראוי לצטט כאן מלשונו של איש האלקים, החזו"א זצ"ל (או"ח נו"ד): '...וכשם שאין ראוי לחכם לבעוס ולנקום במריע לו מתוך חולי רוח, כן אין ראוי לנקום ולשנוא את המריע מתוך חולי נפש המשכלת וחוסר משקל המדות. ואין בין בליעל למטורף הדעת ולא כלום. וכל (ענין) העונשים הוא להיות חכמת החכמים מוגבלת מאד ובלתי מספקת ליתן לפתאים ערמה, ההכרח להשתמש בעונשים להקים גדר עולם, שלא יהיה העולם טרף לשני בריאי הגוף וחלושי השכל, אבל העונש צריך להעשות מתוך יגון עמוק, נקי מרגש צרות עין בשל אחרים...'. (עוד בענין התייחסות לרשע ולימוד זכות עליו: צדקת הצדיק קו; בני יששכר — אדר מאמר י דרוש א ד"ה ואני; אמרי פינחס).

איש כי תשטה אשתו ומעלה בו — בגימטריא: 'אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות'. (ברכת פרץ)

פעם אחת בלבד בכל התורה כולה, מופיע צירוף ראשי תבות סמוכות של 'רוח' — אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו. יש לרמוז בזה שמשה רבינו מלמד זכות על ישראל במעשה העגל, שבגלל רוח שטות שנכנסה בהם לכך חטאו. ויש להוסיף על פי האמור בגמרא (ע"ז מד.) שמשה רבינו נתכוין לבדקן כסויות, כמו שנאמר ויזר על פני המים וישק את בני ישראל. ולכך נאמרה לשון 'קנאה' בשעה שישראל עבדו ע"ז, כאשה הסוטה הבוגדת בבעלה, כדברי הרמב"ן (שמות כג.) — הרי אותה רוח שטות שנכנסת באשה סוטה, נכנסת בישראל הסוטים מעל ה' לעבודה זרה, וכלשון חכמים (שבת פח:) עלובה כלה מזונה בתוך חופתה. (עפ"י 'נפלאות מתורתך' לר"מ ארן שליט"א, עמ' שיב)

*

'...דעל זה הוא כל מסכת סוטה — לימודים למי שעובר עליו רוח טהרה וכמסקנת הגמרא (ג,א). ומאן דאמר 'רוח טומאה' — היינו שישים עלילות דברים באשה יראת ה'. ויש בזה דברים עמוקים שאי אפשר לבאר בכתב. וע"כ המסקנא אינו כן — להיות שונא זימה' (ישראל קדושים' לר"צ הכהן, עמ' 64).

דף ד

'וכמה שיעור סתירה — כדי טומאה, כדי ביאה, כדי העראה, כדי הקפת הדקל... אי תנא כדי טומאה הוה אמינא כדי טומאתה וארצותה, קמ"ל כדי ביאה' — ודוקא בסתירת האשה שבעלה קינא לה אין צורך בשיעור ריצוי, כי יש לחוש שמא כבר נתרצית לו קודם הסתירה, אבל ביחוד דעלמא אין

לחוש לכך, כגון בכניסה למעלית עם אשה שאינו מכירה, או אף אם מכירה אלא שאינו גס בה, ודאי יש להצריך לשיעור יחוד כדי להרצותה, וזהו שיעור גדול משיעור ביאה, וודאי הוא יותר מכל נסיעה ארוכה שיש במעלית, אף בבנין רב קומות ביותר. ואמנם באשה שגס בה הרבה וכד' יש לאסור, אבל אין זה מצוי כלל. (עפ"י שו"ת אגרות משה אה"ע ח"ד סה, כב).

נקט שם כהנחה ברורה שאין לאסור יחוד משום חשש חיבוק ונישוק, אף לדעת הרמב"ם שכל עניני קריבות אסורים מדאורייתא. אין אסור היחוד אלא משום חשש ביאה [ויש להטעים לפי מש"כ במשך חכמה (אחרי יח, ה) שמעשי קריבות אסורים משום חשש ביאה ואינם איסור עצמי (הגם שאסורים מדאורייתא), הלכך לענין יחוד משום חשש קריבות הוי כמשמרת למשמרת. דוגמא לדבר משיטת הראשונים שאין איסור בל יראה בחמץ נוקשה וכד' שאין באכילתו כרת, שי"ל לפי שאיסור ב"י הוא כענין גדר דאורייתא משום כרת דאכילה (כסברת הר"ן ריש פסחים), הלכך בחמץ שאין בו כרת אין איסור השהיה דאו'. וכאן אפילו איסור דרבנן ליתא].

ומצד החשש שמא המעלית תתקלקל ותיעצר — לא דן שם כלל. ויש לפרש טעמו כי אפילו אם נחוש לכך, הלא בכל רגע יכולים לתקנה, וודאי מירתתי. ואולם מעליות שניתנות לעצירה מבפנים ללא שליטה חיצונית, נראה ודאי שיש לאסור בהן משום יחוד.

יש להדגיש שהנידון הוא רק במצבים שאין אפשרות לשהות שם כדי שיעור טומאה, אבל כל שיכולים לשהות, אסור להתיחד אפילו לזמן מעט ביותר, כי אין שיעור לעצם איסור יחוד. ולדעת הגרש"ז אויערבך (מנחת שלמה צא, כב) יש בדבר איסור תורה כשאר יחוד דעלמא. וכבר מובא כן במהרי"ל דסקין, ודלא כהגאון בעל אמרי אש). ויש סוברים שאף ביחוד דעלמא אין משערים שיעור ריצוי אלא שיעור טומאה בלבד, ולפי דעה זו יש להחמיר אף במעלית, ששייך בה שהות בכדי שיעור טומאה. (וכן נטה בשו"ת שבת הלוי ח"ג קפב)

(ע"ב) 'כל אחד ואחד בעצמו שיעור' — צריך באור מה בא להשמיענו. ועוד, מדוע הדין ייקבע לפי השערה עצמית, ולמה לא נחוש לשיעור הקצר או לבינוני. ואפשר שכוונתו לומר שאכן אין בדבר מחלוקת בין החכמים, אלא כל אחד שנה לתלמידיו השיעור ששיעור בעצמו, והכל מודים שאם יש לחוש לשיעור קצר משיעורו, יש לחוש. (עפ"י הדושים ובאורים.

והעיר על פירושו זה ממה שאמרו לדעת בן עזאי שאמר כן מסוד ה' ליראיו, שלפי"ז ראוי לומר שהוא חולק על האחרים, וא"כ שוב יש לפרש כן לכל התנאים. ולכאורה י"ל גם לבן עזאי שאמר לפי שיעור בעצמו אילו היה נשוי, וידע זאת מסוד ה', ולא שנגלה לו מסוד ה' מהו השיעור הקבוע בדין.

ואולם ממה שנקט הרמב"ם להלכה כרבי עקיבא, כדי לצלות ביצה ולגמעה, משמע שנחלקו בדבר [וכבר הקשה בלקוטי הלכות (בעין משפט) מה שייך לפסוק בזה הלכה, מאחר וכל אחד ואחד בעצמו שיעור].

ונראה שיסוד מחלוקתם הוא עד כמה יש לנו לחוש לביאה בסתירה מועטת בסתם בני אדם. ואפשר שלכל הדעות אפשר להיטמא בשיעור קצר יותר, אלא נחלקו בגדר שיעור בינוני. ולפי זה מובן שדרשו (ב:) מן המקרא לשיעור סתירה כדי טומאה

[ובתורא"ש כז: מבואר דהך קרא אייתר לדרשא], ומה צריך לימוד על כך — אלא ללמדנו לשער בבינוני ולא במנימלי. אך צ"ב משיעור חזרת דקל וכד', שהוא נראה כהרף עין. ושמא נפרש [עכ"פ לדעה זו] לאידך גיסא; לימדנו הכתוב שיש לשער בשיעור טומאה האפשרי הקטן ביותר, הגם שאין מסתבר שארעה טומאה בשיעור כזה. ואעפ"י שטעם האיסור משום רגלים לדבר שנטמאה, לא חילקה תורה. תדע, שהרי מקנים אפילו מאביה ומאחיה ומן השותף (כדלהלן כו), הגם שודאי אין רגלים לדבר לטומאה. ע' בית ישי עה הערה ג).

'כל האוכל לחם בלא נטילת ידיים כאילו בא על אשה זונה...' — כי על מים ראשונים נאמר והתקדשתם (ברכות גג), ואכילה בלא נטילה הרי זו קבלת גשמיות בלא קדושה, וכמוה כזנות ללא

קידושין קודמים. וכן התשיש נקרא 'אכילה' בלשון התורה ובלשון חכמים, שהוא ענין קבלה גשמית, וטעונה קדושה. (עפ"י חדושי אגדות מהר"ל)

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה... שמא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים' — דעת הרשב"א (בתשובה ח"ג רס, הובא בב"י ו"פ או"ח קסב) שלא נאמר דין זה אלא כשנטל עד סוף קשרי אצבעותיו [ורב עצמו פסק כן, במסכת חולין], והחשש הוא הואיל ואי אפשר לצמצם, שמא נטל מחוץ לאותו מקום וכשהם חוזרים לאצבעות מטמאים, אבל לפי מה שאנו נוקטים להחמיר ליטול עד סוף פיסת היד, אין לחוש למים היוצאים חוץ לפרק וחוזרים, מפני שהמים היוצאים חוץ לפרק אינם טמאים. ואין כן דעת שאר פוסקים. (ע' או"ח שם. וע' באורך בחו"א ידים א, טז-יח ואילך).

כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא'... — רש"י פרש הטעם משום מיאוס, ונחשב הוא כטומאה. ולטעם זה כתבו הפוסקים (מהרש"ל; ט"ז או"ח קנח, יג ועוד), הוא הדין בנוטל כדי רביעית בבת אחת, אף על פי שאין המים טמאים, צריך ניגוב משום מיאוס. אך זה דוקא במקום שהצריכו נטילה, אבל המטביל ידיו בנהר, אין צריך ניגוב, שלא הקפידו על מיאוס זה אלא במקום שהצריכו נטילה, והרי לא אסרו לאכול בידים לחות (שם). ואולם הרדב"ז כתב בתשובה (ח"א טו) שלפי הטעם הזה אין חילוק בין נטילה לטבילה. וכן פסק להלכה, שאין להקל בדבר כלל, אלא גם בטבילת הידים יגבן ואחר כך יאכל. (אבל במאירי משמע כדעה ראשונה, שאף לטעם דמיאוס אין צריך במטביל. [ובחו"א א' נקט במקום אחד שבמטביל א"צ ניגוב (סו"י) כד אלא אם נפשו קצה, ובמקום אחר (כה, י) צדד שגם מטביל צריך ניגוב, וצ"ע]. וכתבו אחרונים שהמנהג לנגב תמיד, אף במטביל. ע' כף החיים קנח, פת-פט; ערוך השלחן (שם יז). ועל כן גם בהטבלת ידים נוהגים לברך לפני הניגוב ולא לפני הטבילה. ע' ילקוט יוסף ח"ג עמ' כה).

ובבית יוסף (שם) פרש טעם הניגוב משום טומאת המים, [ואף על פי שנטהרו המים במים השניים, החמירו לנגבם]. ולכן כתב שאם נטל רביעית בבת אחת אין טעון ניגוב.

ובבבאור הלכה (שם) הביא מפרוש רבנו חננאל (כאן) שהניגוב משום טומאה הוא, אך לא משום שהמים טמאים כמו שכתב הבית-יוסף [כי הרי מים שניים טהרו את הראשונים, וכמו שהקשו האחרונים], אלא מפני שהמים מכשירים את המאכל לקבל טומאה. ועם כל זאת, בטבילה לא הצריכו ניגוב, שבטבילה לא תקנו את כל דיני הנטילה. ולדעתו משמע, שאף בשופך רביעית בבת אחת צריך ניגוב. (באה"ל שם. ופיר"ח לא היה לפני מרן הבית-יוסף, כמוש"כ ב'ארץ חיים' — סתרו).

בשם הגרי"ד סולביצ'יק זצ"ל נכתב (ברשימות משיעורי הגרי"ד' — סוכה לט) לדייק מלשון הרמב"ם, שלא הביא את דין הניגוב עם דין הנטילה, אלא כתבו באחרונה (ע' בפ"ו מהל' ברכות), ומשמע שזהו דין לעצמו, משום מיאוס, ואינו מעצם תקנת הנטילה. וזה תואם את שיטתו (שם יא, ג) שברכת 'על נטילת ידים' — קודם הנטילה, ולא לאחריה קודם הניגוב. שהניגוב הוא ענין לעצמו מטעם אחר ואינו שייך לגוף הנטילה. אמנם אין הדברים מוכרחים להיות תלויים זה בזה.

עוד כתוב שם לתלות שאלה זו, האם הניגוב מחמת טומאה, כהמשך הנטילה, או מחמת מיאוס, ואינה שייכת לנטילה בעצמה — האם צריך מעשה ניגוב או אף נתנגבו הידים מאליהן שפיר דמי. ואולם החזון-איש (או"ח כה, י) כתב שלשני הטעמים אין צריך מעשה, אלא כל שנתנגבו, לית לן בה.

ולכל הטעמים, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב נג): משמע בגמרא שאין זה איסור גמור, כאכילה בלא נטילה, אלא שהוא כאוכל חולין טמאים בזמנם [זהו פירוש 'כאוכל לחם טמא' — חולין, לא תרומה

וקדשים], שאין זה דבר האסור לכל אלא לחברים שהיו אוכלים חוליהן בטהרה. ומסתבר שהאוכל בלא ניגוב אינו נחשב עברייני משום כך.

מסופקני אם דין ניגוב נאמר בפת דוקא, ו'לחם טמא' דוקא, או שמא הוא הדין אף בנוטל לדבר שטיבולו במשקה, דלכאור' לפי טעם הב"י (קנח) משום טומאת המים שעל ידיו, ל"ש פת ול"ש שאר דברים. אבל לפי הטעם שכתב רש"י משום מיאוס, יש מקום לומר דוקא בפת. ושמא נקטינן כטעם זה לעיקר אף לקולא, או עכ"פ יש לצרף טעם זה בדבר שטיבולו למשקה בזה"ז. ואף לפי טעם רבנו חננאל שהובא בבאה"ל לדין ניגוב, לפי שהמים מכשירים המאכל לקבל טומאה — דבר שטיבולו במשקה כבר הוכשר וא"צ.

ואם ננקוט כן צריך לומר שמה שכתב המשנ"ב (בסק"כ) בשם הפמ"ג שצריך לזה כל דיני נטילה שבפת, האי דינא דניגוב אינו בכלל זה. וצ"ע.

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: מסתבר דדינו כפת.

והגר"א נבנצל שליט"א כתב: נ' דהגר"א נקט לעיקר בטעמא דרש"י, וא"כ זה חזי לאיצטרופי למאי דכת"ר העיר בצדק.

'כל האוכל פת בלא ניגוב ידיים כאילו אוכל לחם טמא שנאמר ויאמר ה' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא...' — הרמז בתיבת 'לחמם' — לח-מים (עפ"י מאירי).
לחמם טמא בגימטריא בלי נגוב ידיים. (טור).

'ככתבם וכלשונם'

'מעשה שהיה [אחד] אצל הרב הקדוש ר' איציקל ז"ל בעיר לובלין, ושאל אותו בזה הלשון: שצריך האדם לקיים שס"ה לא-תעשה, לכן כשבא לידו עבירה ולא יעשנה בזה מקיים הלא-תעשה, וזה הצדיק שהוא סגור ומסוגר על התורה ועל העבודה, והוא רחוק מכל הרע שבעולם ואין לו שום הזדמנות, איך יכול לקיים הלא-תעשה כגון עריות וכדומה, שאי אפשר שיבא לידי זה מעולם.

והשיב לו הרב ז"ל, שזה הצדיק גם כן יכול לקיים הלא-תעשה, דאמרו בגמרא כל המתיהר כאילו עבר על עריות שבתורה, נמצא כשהוא סגור בבית בודאי היצר הרע אומר לו שאין צדיק כמותך, ובזה הוא יכול לבא לגדלות ונחשב כאילו בעל עריות, ובאמת הצדיק תיכף מתמרמר על זה, ובוכה לפני הקב"ה עד שיעזור לו השי"ת ומראה לו האמת שהוא בעצמו כלא נחשב, ובזה הוא מקיים הלא-תעשה כמו שאר בני אדם. ועוד כדומה שאמרו (בזה"ק ח"א כז): כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, וזה יכול להיות אפילו שהוא סגור בבית, והבן'. (אור יצחק לרה"ק ר"י מראדויל, וישלח)

'מהבעל שם טוב זלה"ה: מכל פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימני — דנודע דאם אדם מלמד חוב על איזה רשע ופוסק עליו את הדין ואומר שראוי הוא שיבוא עליו פורעניות כזה וכזה, אזי זה הדין בעצמו פוסק הוא על עצמו, שאעפ"י שאין בו עבירה זו, מכל מקום אפשר שיש לו כאילו

נעשה עבירה, היינו, המתגאה — כאילו בא על אשת איש, הכועס — כאילו עובד ע"ז. ואפשר שיכאילו' שלו הוא חמור אצלו יותר מעבירה עצמה של אותו רשע, כי מדקדקין עליו יותר. מה שאין כן אם דן אותו לזכות, ואמר שהוא מגושם הרבה, ויש לו חומר עכור עד שאי אפשר לו לכבוש את יצרו, וכיוצא מן הזכות שאפשר לדונו, אזי מלמד הזכות הזה על עצמו. וזהו שאמר **מכל פשעי הצילני בזה שחרפת נבל אל תשימני** — שלא אחרף מימי את הנבל, ואלמד עליהם זכות, בזה תציל אותי מכל פשעי, שזכות זו יהיה עלי גם כן. (כתר שם טוב ח"ב כ: ועוד)

'אמר הרב בוצינא קדישא איש אלקי הבעל-שם-טוב ז"ל נשמתו בגנוי מרומים, שאין במציאות שיהיה אדם רואה לאחד עובר עבירה אלא אם כן יש בו שמץ מנהו, מאותה עבירה עצמה או דוגמתה. על דרך משל אם רואה לאחד שבא על אשת איש, מסתמא שיש בו שמץ מזה, מעין אותה עבירה, והיינו גאווה שאמרו חכמינו ז"ל (בסוטה ד:): כל המתגאה כאילו בא על אשת איש. או שרואה שעובד ע"ז, מסתמא שיש בו שמץ מזה והיינו כעס, שאמרו ז"ל (זוהר בראשית כו:): כל הכועס כאילו עובד ע"ז, ועל דרך זה בכל העבירות, ומראין לו מן השמים, כדי שיזכור ויעשה תשובה.

ואמרו מגידי אמת שפעם אחת ראה הבעש"ט הקדוש נשמתו בגנוי מרומים, לאחר שחילל שבת. שפשו ומצא בעצמו ששימש עם צורבא מרבנן טרם שלמד ממנו דברי תורה, והיינו חילול שבת, כי ת"ח דומה לשבת. (שפתי צדיקים — וירא. וכזאת מובא ברב ייבי' — תהלים כב. ובבני יששכר — תשרי ד.ו).

דף ה

באורי אגדה ופרפראות

ר'ב הונא ור'ב חסדא, חד אמר: אתי דכא, וחד אמר: אני את דכא. ומסתברא כמאן דאמר אני את דכא, שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני, ולא גבה הר סיני למעלה' — ונפקא מינה, שגם הגדול ישפיל עצמו לנמוך ממנו, ואל יאמר אין זה מכבודי — שאין לך גדול מכבוד שמים. (מהרש"א).

ע"ע דרכים שונות בבאור ענין זה: רסיסי לילה יא כו לד לח; קומץ המנחה עב. ואולי אפשר לפרש שנחלקו שתי הדעות האם השיפלות והיסורין הנם אמצעים וכלים ביד האדם כדי לעלות ולהתדבק בהש"ת ('דכא אתי'), או הם כשלעצמם, ללא פעולה מצד האדם, מועילים לכך שהקב"ה משרה שכינתו עליו ('אני את דכא'). ובה יש לפרש שר'ב הונא ור'ב חסדא לשיטתם הלכו, בברכות (ה:): 'אמר רבא ואיתימא ר'ב חסדא: אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו... אמר רבא אמר ר'ב חסדא אמר ר'ב הונא כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין. ועל דרך זו נחלקו ר'ב הונא ור'ב חסדא לעיל, אם בעל גסות-הרוח נמשל לזקן השבולת שהוא נשבר ונופל מאליו (כפרש"י), כלומר הגאווה בעצמה היא השוברת אותו. או נמשל לגוף השבולת, שהאדם מלקט את הגבוהה — שלפי זה השבירה אינה בגאווה עצמה אלא באה מבחויץ, והגאווה אינה אלא גורם לשבירה.

כל אדם שיש בו גסות הרוח, אין עפרו ננער' — הקשו התוס' מדוע לא מנו זאת במשנת חלק, באותם